



# Вісник

## КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

### РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№ 5 (31)

ЖОВТЕНЬ-ЛИСТОПАД  
2011 року.

Заснована у 2006 р.  
Розповсюджується  
безкоштовно.

## Директор Карпатського біосферного заповідника Федір Гамор: “НОВА РЕДАКЦІЯ ПОЛОЖЕННЯ ПРО НАШ ЗАПОВІДНИК”

Правовими засадами для функціонування Карпатського біосферного заповідника, як відомо, виступають Конституція України, Закони та Укази Президента України, рішення органів виконавчої влади і Міжнародні конвенції й договори, які ратифіковані в Україні. А базовими нормативно-правовими документами, що регламентують його діяльність, служать закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про природно-заповідний фонд», Севільська стратегія та Мадридський план дій для біосферних резерватів ЮНЕСКО, а також Конвенція про збереження Всесвітньої природної і культурної спадщини.

Відповідно до ст.5 та 18 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», Міністерство екології та природних ресурсів України затверджує Положення та Проект організації території біосферного заповідника та охорони його природних комплексів, у яких визначається завдання, науковий профіль, характер функціонування, режим охорони та використання природних комплексів, зонування території тощо. У цих документах також визначаються та обґрунтовуються заходи щодо провадження природоохоронної, науково-дослідної, рекреаційної, господарської діяльності відповідно до законодавства і міжнародних договорів.

Нагадаю, що попереднє Положення про Карпатський біосферний заповідник затверджено Міністерством екології та природних ресурсів у 2001 р. Зміни до нього вносилися у 2005 р. Проект організації території та охорони природ-



них комплексів Міністерством екології затверджений у 2003 р. на десятирічний період.

Але Указом Президента України «Про розширення території Карпатського біосферного заповідника» від 14 січня 2010 р. Кабінету Міністрів України доручено забезпечити протягом 2010-2012 років внесення змін до його Положення та Проекту організації території і охорони природних комплексів у зв'язку з розширенням його території. На виконання цих вимог, наказом Міністра екології та природних ресурсів України М.В. Злочевського від 23 вересня 2011 року №336 затверджено «Положення про Карпатський біосферний заповідник» у новій редакції.

(Закінчення на 3-й стор.).

## БІЛЬШЕ КОНКРЕТИКИ, ДІЛОВИТОСТІ, ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ...

Таким був лейтмотив наради, яка відбулася на центральній садибі КБЗ в Рахові 2 листопада ц.р. На нараді були присутні керівники і спеціалісти природоохоронних науково-дослідних відділень, відділів і служб установ. На цьому зібранні розглянуто питання про підсумки роботи заповідника за 9 місяців 2011 року. Зокрема, начальник відділу економіки і планування Олена Юркуц доповіла про використання коштів для виконання плану природо-охоронних заходів за цей період, а головний бухгалтер Ганна Белова – про результати ревізій фінансової діяльності та звітно-облікової роботи заповідника в нинішньому році працівниками контролю-ревізійних та інших фіскальних служб. Начальник служби державної охорони КБЗ Михайло Проць підсумував зроблене за 9 місяців працівниками підпорядкованої йому служби та інспекторами природо-охоронних науково-дослідних відділень. Науково-дослідну, екоосвітню і рекреаційну діяльність, зв'язки з громадськістю і міжнародну співпрацю за обговорюваний період проаналізували заступник директора з науково-дослідної та екоосвітньої роботи Василь Покин'єра, а також начальники відділів заповідника Вікторія Бундзак та Вікторія Губко. Про забезпечення виробничо-господарських завдань року доповіли заступник директора Микола Гречук.

Заслухано пояснення окремих начальників ПНДВ та керівників служб, які знизили показники роботи, допустили відставання у виконанні завдань, недоліки у природоохоронній та іншій діяльності.

Керував нарадою і виступив перед її учасниками директор заповідника Федір Гамор. Він ознайомив присутніх з новими вимогами, які ставляться сьогодні до діяльності заповідників в Україні, а також до їх спеціалістів і керівників. Зокрема, мова йшла про необхідність посилення роботи, особливо еколого-освітньої, з територіальними громадами, які розташовані на підвідомчих заповіднику територіях, переходу до індивідуального впливу на формування екологічної свідомості населення, створення умов для розвитку рекреації і туризму в угіддях КБЗ в кожному населеному пункті, а також для розвитку в них традиційного господарювання.

За підсумками наради Ф. Гамор видасть відповідні доручення.

(Вл. інф.).



## – ПРО УКРАЇНСЬКІ КАРПАТИ ТА ЗАПОВІДНИК

Як і запланували на «круглому столі» в географічному центрі Європи журналісти всеукраїнської газети «Голос України», проведеному в середині червня ц.р. за їхньої та ініціативи Карпатського біосферного заповідника, видання продовжує публікувати серію матеріалів про Українські Карпати, наш край та заповідник. З часу попереднього випуску «Вісника ...», в «Г.У.» побачили світ інтерв'ю з головою

постійної комісії з питань транскордонного співробітництва Закарпатської обласної ради Михайлом Кічківським (№ 176 за 22 вересня ц.р.) «Карпати: серце і легені нашого континенту». У № 205 цієї газети за 2 листопада ц.р. поміщено статтю директора заповідника Федора Гамора «Природоохоронний менеджмент у Карпатах». Газета продовжить публікувати матеріали цієї тематики.

Президенту України Януковичу В.Ф., Генеральному прокурору України Пшонці В.П., Голові Закарпатської ОДА Ледиді О.О.

## ШАНОВНІ ВІКТОРЕ ФЕДОРОВИЧУ, ВІКТОРЕ ПАВЛОВИЧУ ТА ОЛЕКСАНДРЕ ОЛЕКСАНДРОВИЧУ!

ЕГО «Зелений Світ», громадська природоохоронна організація, заявляє про підтримку колективу Карпатського біосферного заповідника, що бореться за його розвиток, збереження цілісності його території та унікальної природної та етнокультурної спадщини, зосередженої на ній.

Черговим свідченням існуючого спротиву цьому процесові стало прийняття 19 серпня 2011 року Рахівською районною радою звернення до Президента України щодо відміни Указу Президента України від 14 січня 2010 року «Про розширення території Карпатського біосферного заповідника».

Тут варто зазначити, що діяльність щодо розширення території Карпатського біосферного заповідника на 24315 га за рахунок відведення йому земель державної власності у Рахівському районі Закарпатської області, ведеться вже протягом 14 років – від моменту підписання Указу Президента України від 11 квітня 1997 р. № 325/97 «Про розширення території Карпатського біосферного заповідника».

Відповідно до обох згаданих президентських указів, положень Карпатської конвенції, а також рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи, Карпатському біосферному заповіднику, як державній природоохоронній установі міжнародного значення, складової Всесвітньої мережі біосферних резерватів, створеної у рамках програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», належить передати у постійне користування та під охорону залишки унікальних карпатських пралісів та північні схили гори Говерла, котрі обгрунтовано вважаються зразками природної спадщини світового рівня, а відтак залишатимуться у власності українського народу.

Розширення території Карпатського біосферного заповідника проводиться з метою збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, підтримання екологічного балансу у верхів'ях річок басейну Дунаю, розвитку екологічно дружнього туризму та підтримання традиційних засобів ведення лісового та сільського господарства на високогір'ї Карпат.

У даний час роботу по передачі земель заповіднику не завершено – у першу чергу через недостатню активність Рахівської районної державної адміністрації. Адже саме вона несе відповідальність за стан виконання Указів Президента та розпоряджень землями державної власності за межами населених пунктів. Натомість місцева влада реалізує протизаконну практику передачі тисяч гектарів заповідних земель у приватну власність та в оренду, наприклад для ведення мисливського господарства, забороненого у біосферних заповідниках законом.

Ми не маємо сумніву у тому, що вищезгадане рішення Рахівської районної ради любіювали ділки та корумповані посадовці, зацікавлені у подальшому нарощуванні обсягів суцільних рубок у буково-ялицевих високогірних лісах, протизаконному полюванні, тіньовій приватизації гірських полонин та розпродажі земель під комерційну забудову. Свої корисливі наміри вони намагаються лукаво прикривати інтересами місцевих територіальних громад.

Але порушення природоохоронного режиму та цілісності територій Карпатського біосферного заповідника як складної частини українсько-словацького об'єкту всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат» ускладнить і до того непросту екологічну та паводкову ситуацію у верхів'ях річок басейну Тиси, перешкоджатиме традиційній господарській діяльності місцевих мешканців, стримуватиме розвиток екологічно дружнього активного туризму.

Ці негативні процеси неминуче негативно відіб'ються й на міжнародному іміджі України, зайвий раз переконавши наших іноземних партнерів у непослідовності української державної влади у справі трансграничного співробітництва – для досягнення екологічної цілісності, охорони та сталого розвитку Карпат, поліпшення якості життя, зміцнення місцевих громад. Збереження природної та культурної спадщини.

Згадане рішення Рахівської районної ради відразу спричинило хвилю протестів громадських природоохоронних організацій з усіх регіонів України, а також – з Російської Федерації, Білорусі, Узбекистану, Молдови, Ізраїлю. У підтримку відповідного звернення колективу Карпатського біосферного заповідника станом на сьогодні висловилося до 90 організацій та окремих громадян.

У зв'язку з цим, керуючись нормами Конвенції «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» (Організація економічного співробітництва та розробки економіки, Організація економічного співробітництва та розробки економіки, Організація економічного співробітництва та розробки економіки), законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України», а також враховуючи положення Програми Президента України В. Януковича «Україна для людей», у якій закладено пріоритетні цілі створення і розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, від імені членів ЕГО «Зелений Світ» прошу:

1. Президента України – не допустити прийняття рішень про скасування попередніх президентських указів щодо збільшення території Карпатського біосферного заповідника.

2. Закарпатську ОДА – зажадати звіту керівників Рахівської РДА про хід виконання ними вищезгаданих указів Президента щодо розширення території Карпатського біосферного заповідника та розпоряджень Уряду, прийнятих на їхнє виконання.

3. Генеральну Прокуратуру України – ініціювати рішення щодо проведення прокурорських перевірок дотримання положень чинного законодавства при прийнятті органами влади рішень про передачу в користування та приватну власність земельних ділянок на території Карпатського біосферного заповідника та зміну їхнього цільового призначення.

Письмові відповіді на це звернення – з інформацією про конкретні дії з метою вирішення згаданих проблем, прошу надати у відповідності до положень ст. 20 Закону України «Про звернення громадян».

**З повагою: виконавчий директор ЕГО «Зелений Світ», член Правління Української Гельсінської спілки з прав людини Олександр Степаненко.**

## ПРОПОНУЄ РОЗСАДНИК КБЗ

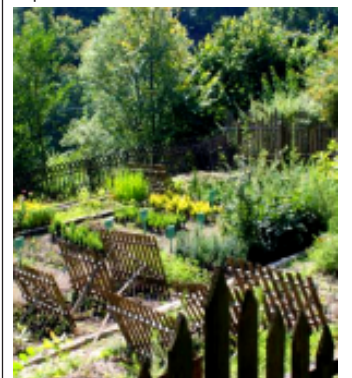
Створений у 2009 році на території центральної садиби КБЗ. Загальна площа – 550 м<sup>2</sup> (420 м н.р.м.). Основний напрямок роботи – вирощування декоративних видів рослин та рослин, які занесені до Червоної книги України, з метою покращення благоустрою, озеленення території біля адмінбудинків, контор ПНДВ, територій м. Рахова, ближніх сіл та відділень, а також проведення екоосвіти серед школярів, студентів, інших громадян та реалізації декоративних видів рослин для потреб населення.

Перелік видів, які вирощують на території розсадника: тис ягідний\*, модрина європейська, липа серцелиста, ялиця біла, горобина звичайна, ялівець сибірський, ялівець козацький, псевдо-тсуга Мензіса, дуб пухнастий, дуб австрійський, калина звичайна, сосна гірська (жереп), сосна Веймутова, ясен білоцвітний\*, каштан істівний, каштан кінський, самшит вічнозелений, туя західна (форма колоновида), туя західна (форма шаровида), кипарисовик Лавсона, кипарисовик горіхоплідний, форма перисто-золотиста, кипарисовик горіхоплідний, форма відстовбурчена або юнацька, криптомерія японська, гібіск сирійський, айва японська (низька), айва японська (висока), золотий дощ звичайний, крилогорішник кландоненський, мушмула германська, маклюра яблуконосна, форзиція європейська, буд-длея Давида, ялина звичайна (смерека), черемха звичайна, едельвейси (саджанці)\*.

Детальнішу інформацію можна одержати на веб-сайті <http://cbr.nature.org.ua>

(Вл. інф.).

\* – види, занесені до Червоної книги України



## Директор Карпатського біосферного заповідника Федір Гамор: “НОВА РЕДАКЦІЯ ПОЛОЖЕННЯ ПРО НАШ ЗАПОВІДНИК”

(Закінчення. Початок на 1-й стор.).

У цьому базовому документі, зокрема, уточнено фундаментальні положення щодо складу території та організаційно-правових засад функціонування установи. Внесено зміни до завдань та особливостей управління нею. Визначається порядок здійснення охорони та використання природних ресурсів, проведення наукових досліджень та організації моніторингу, освітньо-виховної та рекреаційної діяльності тощо.

У новій редакції Положення зафіксовано, що «заповідник має загальну площу 58035,8 гектарів», з яких 18550 гектарів входять до його складу без вилучення у землекористувачів, і що ця територія включена до Всесвітньої мережі біосферних резерватів у рамках програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», а його букви праліси входять до переліку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

У Положенні визначено, що до основних завдань заповідника, крім охорони, наукових досліджень, здійснення моніторингу, належать також стабілізація екологічної ситуації у верхів'ях басейну річки Тиси, підтримання загального екологічного балансу в регіоні, розвиток екотуризму та підтримка традиційного господарювання у високогір'ї Українських Карпат.

Крім того підкреслено, що «заповідник є регіональним центром поширення екологічних знань, освіти і виховання населення, служить модельним об'єктом сталого розвитку».

У документі окремо визначено, що «зона антропогенних ландшафтів служить полігоном для запровадження екологічно безпечних технологій в лісовому та сільському господарстві, здійснення моніторингу антропогенного впливу на гірські екосистеми». До речі, ця зона займає біля третини площі біосферного заповідника і включає території традиційного землекористування, лісокористування, водокористування, місця поселення людей, рекреації та інших видів господарської діяльності.

Господарська діяльність та використання природних ресурсів в межах заповідника проводиться на основі його Проекту організації території, а роботи щодо збереження природних комплексів та інша діяльність здійснюється згідно з

планом природоохоронних заходів, що затверджується Мінприроди.

У новій редакції Положення, крім того, окремо включено новий розділ, який регламентує порядок взаємодії з підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами, які здійснюють роботи на території заповідника. Зокрема, визначено, що «рекреаційна діяльність на території заповідника організовується адміністрацією заповідника та здійснюється, у тому числі на підставі угод з підприємствами, установами, організаціями, а також фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності». Відповідними угодами регламентується також і інша діяльність суб'єктів господарювання в межах природоохоронної установи. Для координації діяльності з питань використання природних комплексів та об'єктів підприємствами, установами та організаціями на території заповідника, його адміністрація може створити координаційну раду із представників місцевих органів виконавчої влади та керівників цих підприємств, установ та організацій.

Значно розширено можливості заповідника щодо участі у міжнародному співробітництві в галузі охорони і збереження природного різноманіття ландшафтів, генофонду рослинного і тваринного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення проведення фонових моніторингу навколишнього природного середовища. Заповідник може розробляти та реалізовувати міжнародні наукові, науково-технічні й інші програми та проекти, приймати участь в обміні науковою інформацією, організації спільної підготовки науковців та фахівців, здійснювати міжнародні проекти в еколого-виховній та видавничій діяльності тощо.

Окремим розділом визначено, що зміна меж, категорії та скасування статусу території заповідника проводиться відповідно до законодавства. А такі дії згідно статті 54 Закону України «Про природно-заповідний фонд» можуть бути здійснені лише на підставі наукових обґрунтувань, експертного висновку та погодження центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища України.

## ПРАЦЮВАЛИ ДОБРЕ. А ПОТРІБНО – ЛІПШЕ

(Про підсумки роботи  
заповідника за 9  
місяців 2011 року)

Уся природоохоронна, науково-дослідна, екоосвітня та туристично-рекреаційна діяльність Карпатського біосферного заповідника фінансується за кошти держави та зароблені установою. Впродовж 9-ти місяців ч.р. на фінансування усіх витратних статей КБЗ надійшло 8 млн. 220,1 тис. грн. (понад 7 млн. – до загального фонду, майже 600 тис. грн. – до спецфонду). Із них понад 5 млн. спрямовано на зарплату працівників, що в рамках запланованих показників. Платежі до бюджетів усіх рівнів та внески до фондів становили понад 2 млн. грн.

Слід наголосити, що від надання платних послуг за функціональними обов'язками заповідника, в основному – від рекреаційної діяльності, поступило 317,2 тис. грн. Найбільше – від відвідування Долини нарцисів, Музею екології гір, гори Говерла та екоосвітнього центру «Центр Європи». Надходження від господарської діяльності становили 278,8 тис. грн. (від реалізації лісопродукції, а також риби форелевим господарством, розміщення туристів, за фотопослуги та від продажу продукції рекреаційно-видавничого характеру тощо). Ці кошти були спрямовані на виконання природоохоронних заходів, зокрема – на збереження і відтворення природних комплексів – 186,3 тис. грн. (проведення санітарно-оздоровчих заходів на площі 32,5 га, виготовлення квартальних стовпчиків та межових знаків), утримання форелевого господарства – 43,9 тис. грн., протипожежні заходи та заходи з охорони території – 41,3 тис. грн. (облаштування гірських стежок, утримання доріг протипожежного призначення, будівництво та ремонт містків, а також на заходи зі збереження і відтворення фауни). На рекреаційні заходи використано 32,3 тис. грн. (на виготовлення білбордів, інформаційних щитів, на оформлення туристичного візит-центру «Високогір'я Карпат» під Говерлою тощо). На науково-дослідну діяльність виділено 24,5 тис. грн., на еколого-освітню роботу – 10,9 тис. грн.

Найбільше коштів зароблено на відвідуванні Долини нарцисів у однойменному ПНДВ – 165,7 тис. грн. Колективи Богдан-Петроського та Чорногірського відділень заробили відповідно 128 тис. та 96 тис. грн. Доробок Кевелівського, Трибушанського та Угольського ПНДВ – 47,5, 39,8 та 27,8 тис. грн. В інших ці показники набагато скромніші.

Фінансові показники роботи колективу не гірші, ніж у минулому році. Надалі завдання ставиться успішно завершити річну програму, раціонально використовувати кошти, нарощувати їх надходження.

**Олена ЮРКУЦЬ,**  
начальник відділу економіки і планування КБЗ.





## НАШОМУ ЗАПОВІДНИКУ – 43 РОКИ!

12 листопада 1968 року постановою уряду України було засновано Карпатський заповідник. «День заповідника» – акція, присвячена черговій річниці установи і складається з пропагандистських, освітніх та природоохоронних заходів. Другий рік поспіль в рамках цієї акції проводиться озеленення населених пунктів, що знаходяться у зоні діяльності КБЗ.

Активними озеленювачами традиційно виступили школярі. На пришкольній території ЗОШ №1, №2, №3 у Рахові та сільської школи у Костилівці учнями висаджено 76 дерев та 55 кущів.

Особливістю цього річної акції з озеленення стала тісна співпраця з органами місцевого самоврядування та органами освіти. Її, зокрема, підтримали Рахівська міська та Костилівська сільська ради. Їх керівництво з нагоди відзначення Дня дошкільника запропонувало також долучити до акції дошкільні освітні установи. На подвір'ях

дитячих садочків зелені благоустрій здійснювали співробітники заповідника спільно із працівниками цих закладів. Форзиція, айва японська, золотий дощ і буддлея Давида своїм надзвичайно декоративним цвітом навесні та влітку пишно прикрасять подвір'я дитсадків, а восени мушмула звичайна додасть малечі вітамінних плодів для компотів. Усі саджанці вирощені в розсаднику декоративних і рідкісних видів рослин на центральній садибі заповідника.

Під час проведення акції «День заповідника» отримано цікавий досвід співпраці між нашою установою та громадою с. Костилівка. Тут школярі про збільшення зелених насаджень у рідному селі готують відеосюжет, що транслюватиметься місцевим кабельним телебаченням. Репортером та оператором виступили учні старших класів, а

допомагають їм із режисурою та монтажем відеоролика працівники екоосвітнього підрозділу заповідника. Для зйомок сюжету використано відеокамеру, яку сільська громада отримала під час реалізації одного з екологічних проєктів.

Не менш важливою складовою акції «День заповідника» є освітні та пропагандистські заходи. Зокрема, проводяться зустрічі, лекції та розповіді про історію розвитку, природну унікальність нашої установи.

Акція триває.

**Вікторія БУНДЗЯК,**  
начальник відділу  
пропаганди та екоосвіти.





## ДНІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПАДЩИНИ У «ЦЕНТРИ ЄВРОПИ»

Третій рік поспіль Карпатський біосферний заповідник відзначає дні європейської спадщини проведенням різнопланових та цікавих заходів. До речі, саме у вересні 2009-го Україна долучилась до загальноєвропейських традицій привертання уваги до найбільш цінних природних куточків і колосального культурного надбання нашого континенту. Близько 50 країн, що приєдналися до Європейської культурної конвенції, щороку у вересні святкують дні європейської спадщини. Ця традиція офіційно започаткована Радою Європи у 1991 році.

Букові праліси нашої установи є частиною українсько-словацько-німецького об'єкту Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини». Тому 24-25 вересня ц.р. в усіх еколого-освітніх центрах Карпатського біосферного заповідника успішно пройшли дні відкритих дверей, основним акцентом яких була пропаганда збереження цього унікального природного спадку. Музей екології гір (м. Рахів), «Музей нарцису» (м. Хуст), еколого-освітній центр «Центр Європи» (с. Ділове), інформаційно-туристичні центри «Кевелів» (с. Кваси) і «Високогір'я Карпат» (у північній г. Говерла) гостинно прийняли 637 відвідувачів.

Та основні заходи відбувалися на базі еколого-освітнього центру в географічному центрі Європи. Екскурсоводами тут виступали учні Рахівської ЗОШ №1. Одягнені

у традиційний гуцульський одяг, вони представили відвідувачам театралізовану міні-виставу «Природа – це казка, яку потрібно читати серцем», емоційно закликаючи нею до збереження краси і чистоти лісів нашого краю. Наймолодша учасниця свята Іванна Тодер з Костилівки впродовж дня зустрічала і проводжала гостей віршами та гуцульськими вінчуваннями, а її шкільні товариші виконували колоритний гуцульський танок і народні співанки. Спільними зусиллями працівників центру та педагогів шкіл учні були добре підготовлені і продемонстрували високий рівень знань про природні цінності нашого краю.

Під час свята організовано виставку дитячих малюнків, яка стала підсумком проведеного конкурсу «Лісовий край у центрі Європи». Десятки малюнків та екоплатів були представлені у 4-х розділах виставки: «Карпатський ліс - 2011», «Букові праліси», «День туризму» та «Фестиваль «Гуцульська бринза». Творчі роботи дітей яскраво та змістовно розкривали ці теми і продемонстрували глибоке розуміння природоохоронних ідей. Кожен відвідувач еколого-освітнього центру зміг долучитись до акції, проголосувавши за найкращі роботи. Для цього були підготовлені своєрідні «бюлетені» та скринька для голосування. 7 жовтня комісія підраховувала голоси і визначила переможців. Усі вони нагороджені грамотами та призами, а



педагогічні колективи шкіл – подяками за активну допомогу в організації акції Дні європейської спадщини.

Активне відвідування еколого-освітнього центру в ці не по-осінньому теплі вересневі дні продемонстрували, що програма насправді була цікавою для дорослих та дітей. Еколого-освітній центр «Центр Європи» відвідало понад 100 школярів Рахівщини і до 300 дорослих з різних куточків України та із-за кордону. Особливий інтерес викликала виставка юних художників, адже практично всі відвідувачі нашого центру активно голосували за дитячі роботи. Щиро захоплені цією просвітницькою акцією, люди висловлювали побажання щодо проведення подібних заходів і надалі, оскільки вони надзвичайно потрібні

сучасній молоді задля її виховання в дусі європейської екологічної моралі.

**Зоряна ГОГОЛЬ,**  
завідувачка еколого-освітнього центру «Центр Європи».



## У ЗАПОВІДНИКУ ПРАЦЮЄ РИБОРОЗПЛІДНИК: МЕТА І ЗАВДАННЯ

Рибник Карпатського біосферного заповідника знаходиться в урочищі Ліщинка Трибушанського ПНДВ. Це – 20 сотин водного дзеркала, з 8-ма басейнами для нагулу риби, 4-ма – для утримання мальків, двома – переднерестового утримання особин і одного карантинного. Крім цього є ще інкубатор, обладнаний 32-ма апаратами Шустера. Цьогоріч у рибнику утримується понад 30 тис. різновікових риб, в основному – лососевих порід, форелей струмкової, райдужної та голеця американського. Із цього господарства підприємцям і подорожуючим реалізовано понад 380 кг риби на 25 тис. грн. Багато це чи мало – судити не беруся. Принаймні, як наголосив завідувач цього розплідника Юрій Грижук, – це удвічі більше ніж у попередні роки і далеко не межа. Розмова з ним відбулася у ці листопадові дні, коли риба перебуває у відносному спокої, бо до цього її спонукає близька до нуля температура.

– Практично, взимку риба впадає в анабіоз, – каже фахівець. – У такий період вона майже не харчується. Однак струмкова форель, наш аборигенний вид, а також голець, у листопаді нерестяться. Так, що у мене й інших двох працівників рибника напружена пора: штучно відбираємо у маток ікринки, поміщаємо їх в інкубатор, оплодотворюємо молами самців риб і вирощуємо до відповідних розмірів. Потім випускаємо мальків у басейн для



подальшого утримання, годуємо їх спецкормами. Опісля випускаємо у басейни для нагулу, де раціон годівлі інтенсивніший і поживніший. Там утримуємо і вигодовуємо рибу до товарного вигляду. В основному, триває увесь цей процес, наприклад для райдужної форелі – найбільш економічно вигідного виду риби для вирощування, майже до двох років. Тоді товарна риба має вагу від 250 грамів і вище. Звичайно, все залежить від інтенсивності годівлі, виду риби. Найбільший ефект (окупність нагулу) – у риби дворічного віку. Добре себе показав у наших умовах і голець американський. Однак він за розмірами не такий великий як райдужна форель. Найменша із цих видів – струмкова форель. Так, що переважаючою у нас є райдужка.

Далі керівник рибозплідника розповів, що Карпатський біосферний заповідник включився до програми відтворення лососевих видів риб басейну річки Тиси в Закарпатській області на 2008-2015 рр., затвердженій обласною радою. Для цього, зокрема, в установі вживаються заходи з метою створення маточного поголів'я міс-

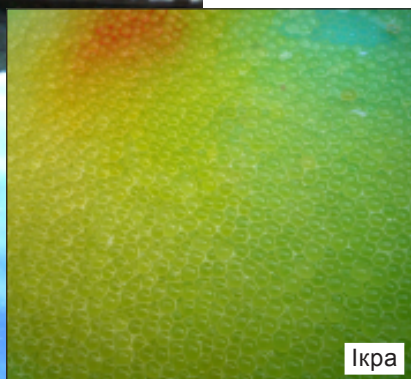
цевих видів лососевих риб, зокрема харюса європейського, дунайського лосося. До 2015 року планується довести поголів'я мальків до 100 тисяч цих та інших перспективних видів риб, яких випустимо у ріки і потоки. На базі рибника створюється еколого-інформаційний центр, який відкриється у наступному році. Його відвідувачі одержать частину цікавої інформації про діяльність заповідника, життя риб у Карпатах, їх природно-екологічну цінність тощо. Крім цього, розширене рибовідтворення сприятиме виробництву товарної риби, що має неабияке значення для збільшення доходів установи.

Із розповіді Ю. Грижука ми дізналися також, що очолює рибозплідник заповідника з березня 2009 року. А до цього закінчив рибогосподарсько-економічний факультет Херсонського державного аграрного університету. Він також поділився знаннями про видові особливості, відмінності харчування, велику цінність для природи і людини, вигоду від примноження рибних запасів, про життя лососевих видів, зокрема форелі і дунайського лосося, про можливості, які має рибозведення в умовах Карпат. Краса, поведінка і цінність цих представників фауни – неповторні і незамінні у природі. І подяка тим людям, які примножують це багатство.

**Василь БОЙЧУК.**



Форель струмкова



Ікра



Мальок

## ЕКОЛОГО-ПІЗНАВАЛЬНИМ МАРШРУТОМ КБЗ



З давніх-давен кращим місцем відпочинку вважаються гори. Зараз вершини найвищих гір Українських Карпат вже вкриті снігом. А ще недавно вони манили до себе своїми зеленими шатами. В один із таких днів, 17-18 вересня ц.р., було організовано екскурсію у високогір'я

ДОУ №1. Дітям та педагогам було запропоновано еколого-пізнавальний маршрут з відвіданням говерлянської греблі, смерекового пралісу, а також інформаційно-туристичного центру "Високогір'я Карпат" (ур. Сідловина), та сходження на найвищу вершину України г. Говерлу (2061 м).  
Працівники КБЗ розповіли учням про те, звідки бере початок річка Тиса, а також про села Розтоки, Богдан, Луги, Усть-Говерла. Вони з великим інтересом слухали розповідь про Говерлянську, а також інші греблі Білотисянської долини. Там знаходилися Стоговецька (побудована в 1872 р.), в урочищах Балцатул (1876 р.), Говерла (1892 р.) греблі. Зокрема, їх робота була розрахована так, щоб водні потоки одночасно вихо-

дили на головні ділянки рік і зливалися в руслі Білої Тиси, по якій ліс поступав до Устерік (місце злиття Білої та Чорної Тиси) і прямував далі до Рахова, де його переробляли і транспортували залізницею. Менша частина деревини, до 30%, формувалася у плоти й направлялась транзитом по Тисі далі до Тересв'янського і Буштинського лісосплавів. Лісосплав тут здійснювався до 1954 р.

На екологічному маршруті учні отримали інформацію про праліси Чорногірського масиву Карпатського біосферного заповідника. Ідучи прадавнім лісом, змогли побачити велетенські дерева та навіть спробували обійняти одну з найбільших ялиць, діаметр якої становить до 150 см. А далі шлях простягнувся до полонини Брецул, де по дорозі зустрічалися білі гриби, лисички, сирожки.

Того ж дня учні із задоволенням відвідали інформаційно-туристичний центр "Високогір'я Карпат", який знаходиться в урочищі Сідловина між Петросом та Говерлою, який було відкрито в липні 2011 р.

А наступного дня, після сніданку, відбулося сходження на г. Говерлу. Піднімаючись стежкою, милувалися мальовничими краєвидами Свидовецького та Мармароського (Гуцульських Альп) масивів. На вершині учнів привітали з її підкоренням. Звідти школярям відкрилася панорама Чорногірського хребта з вершинами-двохтисячниками: Петросом (2022 м), Бребенескулом (2038 м), Піп-Іваном Чорногірським (2026 м). Учні почули історію про обсерваторію, яка була побудована на Піп-Івані Чорногірському.

Повертаючись, попрямували маршрутом Говерла-Брецул та насолоджувалися карпатським криволіссям, заростями рододендрону та прекрасним водоспадом, який є вишом р. Говерла.

Керівники 11-Б та 11-В класів – Г.О. Сєвч та О.І. Сойка із Рахівської ЗОШ №1 та учасники сходження висловили подяку адміністрації Карпатського біосферного заповідника за приємний відпочинок.

**Василь АНДРАЦУК,  
Денис КУХАР,**  
працівники КБЗ.

## ВЕДМІДЬ – ВОЛОДАР КАРПАТСЬКИХ ЛІСІВ

У Європі (не рахуючи Росії) життєздатні популяції ведмеда збереглися тільки на Балканах, на Скандинавському півострові та в Карпатах. В Іспанії, Італії та Франції цей вид знаходиться на межі зникнення.

Колись бурий ведмідь був поширений по всій Україні, а зараз залишився тільки в Карпатах. Основною причиною скорочення ареалу (території поширення) ведмеда у нас є винищення його людиною. На території Карпатського біосферного заповідника постійно чи тимчасово знаходяться близько двох десятків ведмедів.

Ведмідь – дуже цікава тварина. Він по праву вважається окрасою карпатських лісів і заслуговує на особливу увагу і охорону. На відміну від інших хижих ссавців, ведмідь живиться переважно рослинною їжею, яка складає близько 70% його раціону. Восени перед ведмедем постає проблема: як вижити, коли зів'януть усі рослини, замерзне ґрунт і все навколо вкриється снігом? На відміну від перелітних птахів, які на зиму відлітають у теплі краї, ведмідь вирішує цю проблему по своєму. Влітку він наїдається із запасом, щоб накопиченого жиру вистачило на цілу зиму, а потім засинає до весни.

Придатними місцями для зимового сну є печери, покинуті мурашники, ями під корнями дерев і навіть великі дупла в старих деревах.

Під час зимового сну ведмідь досить беззахисний. У цей період він може стати жертвою вовків. Ще порівняно недавно на ведмедів у барлогах полювали і люди. Ніби розуміючи свою беззахисність під час зимового сну, ведмідь перед заляганням у барліг ретельно заплутує свої сліди.

Самці відпочивають усю зиму, спокійнісінько перевертаючись з боку на бік, в той час як ведмедиці мають особливе заняття. Ведмеді паруються на початку літа, але запліднені яйцеклітини не розвиваються, доки мати не піде спати. Коли ж починається зимовий сон, ембріон починає рости. Вже через два місяці, тобто у грудні чи січні, ведмедиця народжує двох-трьох малят. Безпомічні крихітки важать не більше 350 грамів. Але вже навесні, перед виходом з барлогу, завдяки поживному молоку матері, вони вже важать близько п'яти кілограмів.

Вийшовши з барлогу, дорослі ведмеді нічого не їдять ще приблизно 2-3 тижні, бо організму потрібно відновитися. Звичайно після такого великого посту їм необхідно підкріпити свої сили. Однак природа теж тільки прокидається, тож у лісі небагато що знайдеться для поживи. Тому ведмеді беруться до личинок та жуків і нерідко полюють на оленів та кабанів.

У літній період у місцях, де поряд з ведмежами угіддями випасається



худоба, окремі особини нападають на свійських тварин. Це переважно старі ведмеді, у яких зуби настільки стерті, що ними важко перетирати рослинну їжу. Незважаючи на деяку шкоду, якої завдають ведмеді господарству людини, населення Карпатського регіону в цілому з симпатією ставиться до цього великого і, на перший погляд, незграбного звіра.

Ведмідь є важливим біологічним елементом Європейського спадку. Але з багатьох міркувань він є також культурною цінністю. Тому охорона ведмеда є важливою складовою частиною глобальної діяльності з охорони всього природного надбання нашої планети. Не випадково цей вид занесений до Червоної книги України.

**Ярослав ДОВГАНІЧ,**  
завідувач зоологічної лабораторії  
Карпатського біосферного заповідника.



## ВШАНУВАЛИ ВЕТЕРАНІВ

За ініціативою ООН вся громадськість 1 жовтня кожного року відзначає Міжнародний день осіб похилого віку, а Україна також і День ветерана. За міжнародною класифікацією особою похилого віку вважається той, хто досяг 65 років. Ми мало замислюємося над тим, хто ж такі «особи похилого віку», чим маємо завдячувати їм...

Профспілковий комітет Карпатського біосферного заповідника вшанував непрацюючих ветеранів та пенсіонерів нашої установи. З нагоди цього свята, 2 жовтня 2011 р., у приміщенні кафе „Гриль-бар” організовано святковий обід, на який запросили ветеранів Дмитра Саїка, який колись займав посаду директора КБЗ, Ганну Проць – працювала головним бухгалтером, Івана Волощука – колишнього начальника відділу екоосвіти і рекреації, Георгія Лазуткіна – трудився старшим науковим співробітником, завідувачем фенологічної лабораторії, Михайла Мішулу – колишнього провідного спеціаліста, Миколу Ролюка – працював будівельником, Марію Кчач – у минулому – техпрацівницю. Від адміністрації присутніми були Федір Гамор – директор КБЗ, Орися Борик – начальник відділу кадрів та Людмила Піпаш – голова профкому. Вони щиро привітали пенсіонерів зі святом, побажали їм міцного здоров'я, благополуччя, активного довголіття.

Атмосфера зустрічі була дружня, наповнена позитивними емоціями. Колишні працівники поділилися спогадами про роки праці у заповіднику, висловили думку, що проведення такого свята повинно стати доброю традицією в нашій установі. Адже це нагода уважніше глянути на проблеми літніх людей, засвідчити повагу ветеранам праці, людям похилого віку, особливо тим, хто найбільше потребує турботи і підтримки.

**Алла КОЗУРАК,**  
науковий співробітник ботанічної лабораторії, секретар профкому КБЗ.

## СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ Ю.О. КОЛАЧУКА

7 жовтня ц.р., у віці 57 років, помер наш колега, товариш, друг, сумлінний і знаючий фахівець, керівник транспортно-енергетичної дільниці (ТЕД) Карпатського біосферного заповідника Юрій Олексійович Колачук.

Ще недавно він, життєрадісний, був разом з нами, щиро посміхався, поділовому вирішував ті чи інші питання, якими багате життя ТЕД, а також заповідника, з глибоким вболіванням ставився до малих і великих проблем, які, як керівнику виробничого підрозділу, доводилося вирішувати.

Народився Ю. Колачук 24 липня 1954 року, в Рахові, у робітничій сім'ї. Закінчив середню школу, одразу пішов працювати. У заповідник Ю.О. Колачук працював в 2000 році, коли за плечами вже були робота в рахівських «Сільгосптехніці», на картонній фабриці та заводі «Конденсатор», у комбінаті комунальних підприємств, автотранспортному підприємстві № 12139 – слюсаром-сантехником, пресувальником, токарем, техкерівником, начальником реммайстерень, механіком. Позаду були також служба у війську, заочне навчання в Івано-Франківському автомобільно-транспортному технікумі за фахом технік-механік. Усюди, де працював, проявляв високу сумлінність, демонстрував зразки відповідальності за справу, уміння організатора роботи з людьми, турботи про них.

Особливо ці якості і риси проявилися в Юрія Олексійовича у Карпатському біосферному заповіднику, де організував великий колектив дільниці на забезпечення безумовного виконання природоохоронних і науково-дослідних завдань. Можна сказати, що в кожному хорошому починанні установи, у доробку зі створення мережі інформаційно-освітніх туристич-



них центрів, всієї інфраструктури заповідника, у тому, що колектив ТЕД працював без збоїв, є вагома частка його праці. І він користувався всесторонньою повагою колег, підлеглих по роботі, керівників КБЗ та інших людей, які його знали, спілкувалися з ним.

У сім'ї Ю.О. Колачука та його дружини Ганни Василівни у мирі та любові виростили троє прекрасних дітей, яких виховали, дали їм відповідну освіту, дорогу в життя, настанови бути достойними громадянами нашої держави. Дружина втратила любимого чоловіка, діти – турботливого батька.

Здається, ще зовсім недавно він був тут, між нами, щось говорив, вирішував, щиро посміхався, цікавився новинами життя. І враз його не стало. Після невиласливої хвороби перестало битися його серце. Сумно і щемно, огортають горе і печаль. Але життя продовжується. Залишилися хороші задуми і нездійснені мрії Юрія Олексійовича. Нам, живим, їх реалізовувати. Залишається з нами світла пам'ять про нашого колегу, товариша, друга... Спи спокійно, наш брате! Нехай тобі буде пухом наша Верховинська земля, а Бог прийме душу до Царства Вічного.

**Колеги, друзі, рідні.**

### Адреса редакції:

вул. Красне Плесо, 77, а/с 8, м. Рахів,  
90600 Закарпатська обл.

Контактні тел: (03132) 2-21-93, 2-29-14.

Ел. пошта: cbr-rakhiv@ukr.net

<http://cbr.nature.org.ua>

**Засновник і видавець:** Карпатський біосферний заповідник.

Свідоцтво про державну реєстрацію  
Зт № 401 від 25. 01. 2006 року.

### РЕДКОЛЕГІЯ:

**Федір Гамор** (шеф-редактор),

**Василь Бойчук** (редактор),

**Василь Покин'череда,**

**Юрій Беркела,**

**Дмитро Сухарюк,**

**Ярослав Довганич,**

**Йосип Бундзяк,**

**Олег Борик** (верстка).

Відповідальність за достовірність фактів  
несе автор.

Газету віддруковано у Хустській районній  
друкарні.

Замовлення №

Тираж 1000 примірників.